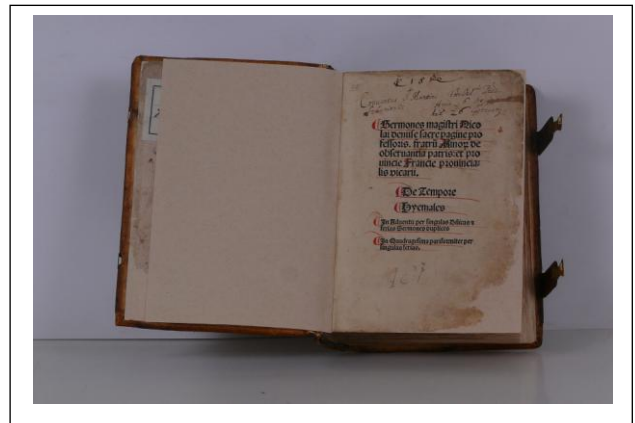

ArchivArt Könyvrestaurátor Műhely Kft.
1088 Budapest, Üllői út 2-4. I. emelet 1.
Tel./fax: 36-1/306-4574

Szombathelyi Egyházmegyei Könyvtár
Szombathely, 9700
Berzsenyi tér 3.

Beszámoló
az alábbi 2 Ősnyomtatvány restaurálásáról

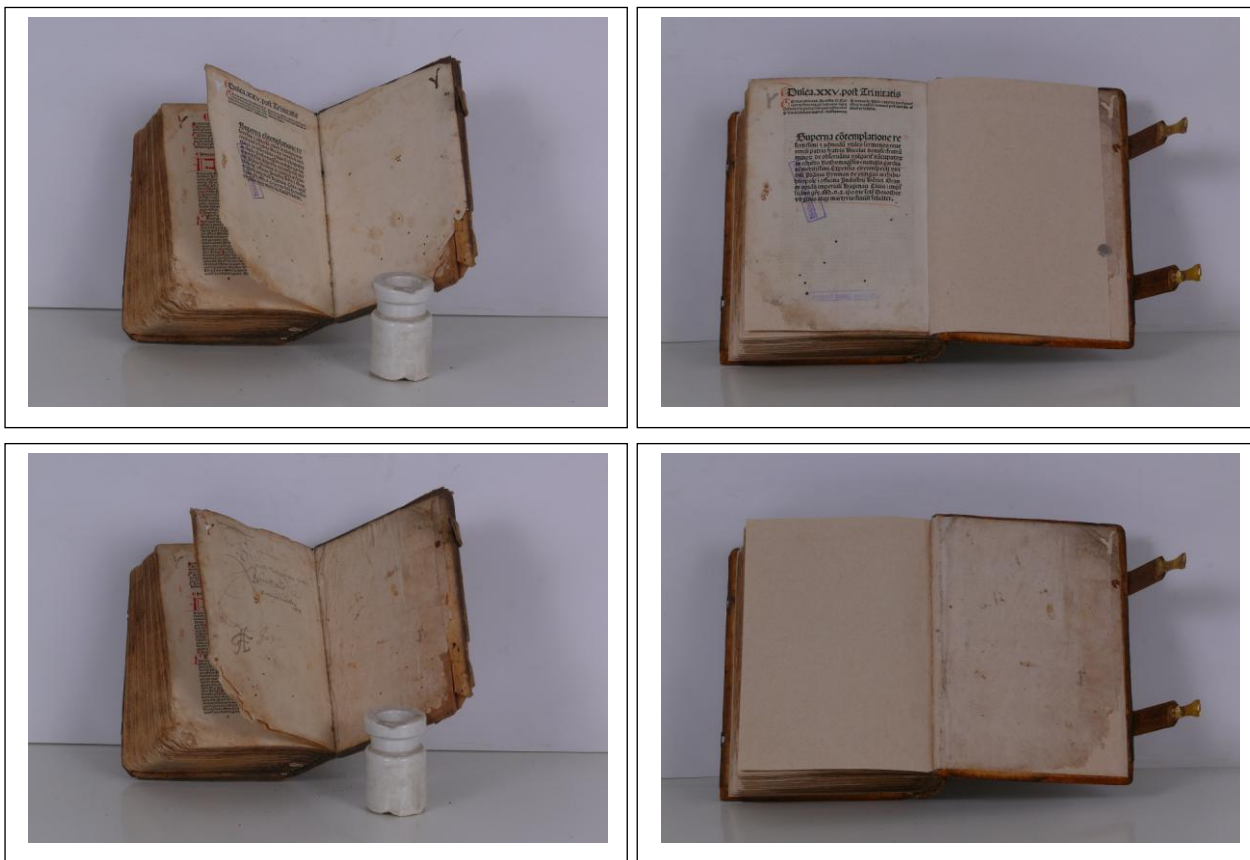
Az Ős XXVII. 4. 14. jelzetű Denis Nicolaus: *De Tempore. Hyemales.* (Hága, [1510.]) fatáblás kötet restaurálása a fotódokumentáció elkészítésével kezdődött. A kötet fertőzöttsége miatt először elszívóban fertőtlenítettük majd még mindig elszívóban óvatos portalanítás és száraz tisztítás következett. A lapszámozás ellenőrzésével a kötetet ívekre bontottuk. A piros színek oldáspróbáit elvégeztük, a szükséges részek a többszöri levédés ellenére sem voltak stabilak így a lappárokat nedvesen csak helyileg tisztítottuk. A javításokat kézi javítással készítettük el, amihez japán fátyol papírt, japán papírt, merített papírt és glutofix ragasztót használtunk. A hiányzó röplapokat merített papírral pótoltuk. Az íveket az eredeti technika szerint fűztük fel 3 dupla kender bordára. Az oromszegő megtisztítása, lábnál a meglévő alapján pótlása. A kötést rekonstruáltuk: a fatáblát megtisztítottuk, a repedéseket és a törést megragasztottuk, a sarkoknál a hiányokat kipótoltuk. Elnyíló gerincet készítettünk, ami biztosítja a jobb nyithatóságot. Félbőrt húztunk fel a gerincre és a szükséges részeken körben bőrkiegészítéseket készítettünk. A hiányzó kapocs

ArchivArt Könyvrestaurátor Műhely Kft.

1088 Budapest, Üllői út 2-4. I. emelet 1.

Tel./fax: 36-1/306-4574

részeket elkészítettük és felszereltük a táblákra. A bőr konzerválása. Fotódokumentációt készítettünk a restaurálás utáni állapotról. A kötetet Mezeiné Victor Örzse restaurálta.

A kötet restaurálás előtt és után

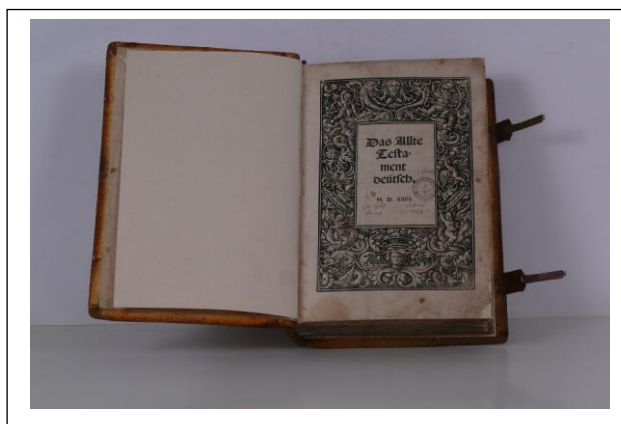
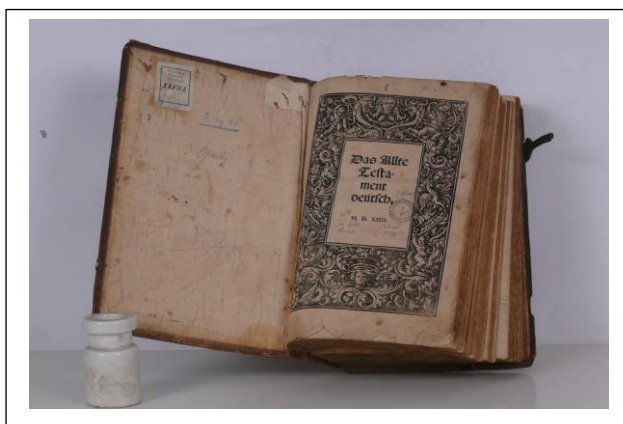
Az **Ős XXVII. 2. 4. jelzetű Biblia (Augsburg, 1523.) fatáblás kötet** restaurálása a fotódokumentáció elkészítésével kezdődött. A kötetet portalanítottuk és óvatos száraz tisztítás következett. Mivel a kötet fűzése jó állapotú volt így csak az előzékeket emeltük fel és az első és utolsó 2 ívet választottuk le a könyvtestről. A leválasztott lappárokat mostuk és utáneyveztük. A javításokat kézi javítással készítettük el, amihez japán fátyol papírt, japán papírt, merített papírt és glutofix ragasztót használtunk. Az előzékeket és a nagyon gyenge részeket papíröntéssel egészítettük ki és erősítettük meg, amihez papírpépet, krétát és tylose-keményítő elegyből készített utáneyvező anyagot használtunk. A gerincet megtisztítottuk és a bindeket megerősítettük. Az íveket az eredeti technika szerint fűztük vissza a 3 dupla kender bordára. Az oromszegő megtisztítása fejnél, lábnál pótlás a töredék alapján. A kötést rekonstruáltuk: a fatábla repedéseit megragasztottuk, a sarkoknál a hiányokat kipótoltuk. Félbőrt húztunk fel a gerincre és a szükséges részeken körben bőrkiegészítéseket készítettünk. A hiányzó kapocs részeket elkészítettük és felszereltük a táblákra. A bőr konzerválása. Fotódokumentációt készítettünk a restaurálás utáni állapotról.

ArchivArt Könyvrestaurátor Műhely Kft.

1088 Budapest, Üllői út 2-4. I. emelet 1.

Tel./fax: 36-1/306-4574

A kötetet Mezeiné Victor Örzse restaurálta.

Budapest, 2022. szeptember 28.

Gy. Molnár Kerstin

Gy. Molnár Kerstin
ArchivArt Könyvrestaurátor Műhely Kft.
szakmai vezető

ArchivArt
Könyvrestaurátor Műhely Kft.
1088 Budapest, Üllői út 2-4.
Cégjegyzékszám: 01-09-685003
Adószám: 11954501-2-42
K&H 10201006-50087963-00000000

**Szily János
Egyházmegyei Gyűjtemény és
Látogatóközpont**

Egyházmegyei Könyvtár

H-9700 Szombathely, Szily János u. 1.

Tel: 94/509-763

E-mail: konyvtar@martinus.hu

Nemzeti Kulturális Alap

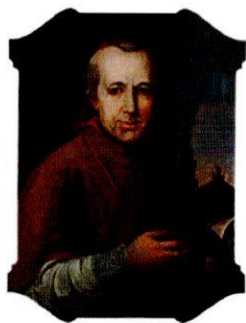
Budapest

Gyulai Pál u. 13.

1085

Szakmai beszámoló a 2022-ben restauráltatott kötetekről

Szily János Egyházmegyei Gyűjtemény és Látogatóközpont

Egyházmegyei Könyvtár

H-9700 Szombathely, Szily János u. 1.

Tel: 94/509-763

E-mail: konyvtar@martinus.hu

Szombathely életében jelentős fejlődést hozott az új püspökség felállítása 1777-ben. A Szombathelyi Egyházmegye első főpásztora, Szily János (1735–1799) – püspöki székhelye után – nemcsak az egyházszerkezet kiépítésén dolgozott, hanem püspöki székhelyén muzeális, majd közművelődési és oktatási intézményeket alapított, amelyek rövidesen az egyházi és világi műveltség kulturális központjaivá formálódtak. Az újonnan keletkezett közgyűjtemények (múzeum és könyvtár) kezdetektől nyitva álltak úgy az egyházi, mint a civil értelmiség előtt.

Szily püspök tudta, hogy a magasabb műveltséget terjesztő egyházmegyének elengedhetetlen velejárója egy jól felszerelt bibliotéka. Ugyanakkor Mária Terézia (1717–1780), a felvilágosult uralkodó is megkövetelte a főpapoktól, hogy székhelyeiken saját könyvtárat létesítsenek.

Az egyházmegye papságának, elsősorban a növendékpapság oktatásához és szellemi életének növeléséhez, valamint a hittudományi képzéshez könyvek kellek. A bibliotéka történetét emiatt sem lehetett elválasztani a szeminárium történetétől. Azonban egy könyvtár története nem az alapítás/adományozás időpontjával kezdődik. A jogi cselekményt általában már jóval korábban megelőzi a könyvtári állomány összegyűjtése. Szily püspök igen nagyvonalú volt az anyagi áldozatvállalás terén, hogyha bármilyen értékesnek tartott kiadványt megvásárolhatott. A legértékesebb könyveit Európa minden területéről vásárolta. Összeköttetésben állt úgy bécsi, mint hazai könyvügynökökkel. Magyarországról Schoenvisner István (1738–1818), a pesti egyetem professzora, könyvtáros, a magyar archeológia megteremtője segítette őt a könyvek vásárlásában.

A könyvek gyűjtése során természetesen a teológiai oktatás szempontjai voltak az elsődlegesek. Második helyen általában a történelem szerepelt, ezt követte a jog, majd a filozófia, és ezután következtek a természettudományok. A megvásárolt könyvekbe maga a püspök vagy Eölbe János kanonok írja be az új tulajdonost, „Cath. Eccl. Sabariensis, anno 1791.” „Szombathelyi Székesegyház, 1791.”

Szily János Egyházmegyei Gyűjtemény és Látogatóközpont

Egyházmegyei Könyvtár

H-9700 Szombathely, Szily János u. 1.

Tel: 94/509-763

E-mail: konyvtar@martinus.hu

Szily püspök adományozása révén 1791. december 21-én jött létre mind a megye, mind a város első nyilvános könyvtára *Székesegyházi-könyvtár* néven a papi szemináriumban. Az alapító püspök által vásárolt gyűjtemény a mai Egyházmegyei Könyvtár magja, amelynek legértékesebb dokumentumai: a kódexek (16) és az ősnymtatványok (101), valamint jelentős az antikvák és kéziratok száma is.

2022-ben az ArchivArt Könyvrestaurátor Műhely Kft. munkatársai két antikvát restauráltak.

A Szombathelyi Egyházmegyei Könyvtár gyűjteményében található, 2022-ben restaurált antikvák a késő középkor és a korai reformáció kultúrtörténetének egy-egy fontos emlékei, amelyek a könyvnyomtatás elterjedésével kibontakozó információs forradalom során jelentek meg. A német nyomdákban készült kötetek a nyugati kereszténység megújítását célzó, két teológiai irányzatot, a ferences obszervanciát és a lutheri reformációt képviselik. Mindkettő elsősorban a műveltebb városi hívekhez akart szólni más-más eszközökkel. A latin prédikációs könyv az egyházi szónoklatok színvonalának emelését szolgálta, az eredeti szövegből fordított, népnyelvű szentírás pedig az egyházi közvetítő nélküli, személyes szentírásolvasást segítette. A két kötet további jelentősége, hogy mindkettő Szombathelyen is használatban volt a bennük található feljegyzések szerint.

1. Nicolas Denisse OFM prédikációs könyve

DENIS, NICOLAUS/DENISSE, NICOLAS

Sermones magistri Nicolai Deniise ... De Tempore. Hyemalis

Hagenau, 1510. Johann Rynman nyomdája

Jelzete: SZEK Ős XXVII. 4. 14., Leírása: Rétfalvi 2006, 242. (272.), Irodalom: BMC German, Denyse 239.; Larissa Taylor: *Soldiers of Christ. Preaching in Late Medieval and Reformation France*, Oxford, 1992. 236.

Szily János Egyházmegyei Gyűjtemény és Látogatóközpont

Egyházmegyei Könyvtár

H-9700 Szombathely, Szily János u. 1.

Tel: 94/509-763

E-mail: konyvtar@martinus.hu

Nicolaus Denisse ferences szerzetes a késő középkori Francia Királyság egyik vezető prédikátora volt. Életéről keveset tudni. Rouen város ferences konventjének gvardiánja, majd a francia obszerváns ferences provincia generális vikáriusa volt (ez utóbbi adatok a könyv címlapján és a kolofónjában is olvashatóak). Teológiai végzettséget Párizsban nem szerzett, de művei alapján teológiában jártas prédikátor volt, aki a nagy ferences teológus Duns Scotus követőjének tekinthető. 1509-ben halt meg.

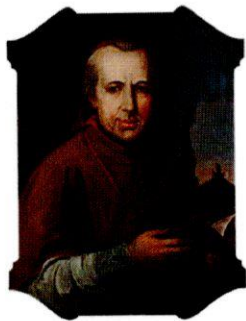
A prédikációs kötet szombathelyi példánya az évközi idő (temporale) téli időszakának adventi és nagyböjti szentmiséihez tartalmaz beszédeket. A kötethez tartalommutató tabula is kapcsolódik. A Német-Római császárság területén nyomtatott kötet korabeli díszített bőrkötésben 215 foliot tartalmaz, a lapokon számos helyen piros kezdőbetűk és latin bejegyzések is találhatóak. A mű a késő középkori ferences obszerváns prédikációirodalom egyik fontos emléke, amelynek értékét tovább növeli, hogy az 1638-ban alapított szombathelyi domonkos kolostor könyvtárának egyik legkorábbi fennmaradt darabja. A kötetben található bejegyzés szerint a könyv már 1650-ben a domonkosok szombathelyi Szent Márton konventjének tulajdonában volt.

2. Luther Márton német nyelvű fordítása az Ószövetség első könyveiről

Das Allte testament deutsch
Augsburg, 1523. Silvan Otmar nyomdája

Das ander tail des alte Testaments
Augsburg, 1524. Silvan Otmar nyomdája

Jelzete: Ős XXVII.2.4., Leírása: Rétfalvi 2006, 62. (41.), a két rész egybekötve, Irodalom: Luther Márton: Előszók a Szentírás könyveihez. Luther Kiadó, 2010.; Luther válogatott művei 5. Bibliafordítás, vigasztalás, imádság. Szerk. Csepregi Zoltán, Luther Kiadó, 2011.

Szily János Egyházmegyei Gyűjtemény és Látogatóközpont

Egyházmegyei Könyvtár

H-9700 Szombathely, Szily János u. 1.

Tel: 94/509-763

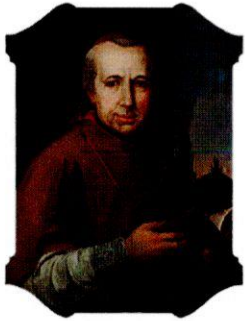
E-mail: konyvtar@martinus.hu

Nyomatott formában már a 15. század végétől (1466, Strassburg) jelentek meg német nyelvű bibliafordítások, amelyek a Vulgata latin szövegének alapján készültek. Luther Márton ezzel szemben a görög és héber eredetiből fordította le a Szentírás szövegét felhasználva a humanista filológusok műveit. Luther elsőként az Újszövetség könyveit fordította le Wartburg várában mindössze 11 hét alatt, amelyet 1522 szeptemberében nyomtattak ki Wittenbergben. Az Ószövetség könyveinek fordítása ezzel szemben 13 évet vett igénybe. Az elkészült fordításokat részletekben folyamatosan megjelentette, majd az Ószövetség és az Újszövetség fordításának teljes német nyelvű szövegét 1534-ben nyomtatták ki Weinmarban.

A restaurált könyvben Luther két korai Ószövetség fordítása található egybekötve 361 folio terjedelemben. Az 1523-ban nyomtatott kötet Mózes öt könyvét tartalmazza Luther előszavával, míg az 1524-es kötetben az ún. korai próféták: Józsué, a Bírák, Ruth, 1-2Sámuel, 1-2Királyok, 1-2Kronikák, Ezdrás, Nehémiás és Eszter könyveinek német fordítását publikálták. A két antikva több száz metszetet is tartalmaz, sűrűn teleírva német nyelvű lapszéli jegyzetekkel.

A restaurált kötet elején, az 1523-as címlapon Szily Jánosnak, az első szombathelyi püspöknek kézírásával possessor bejegyzés is található, amely szerint a könyv a püspök által 1791-ben alapított székesegyházi könyvtár alapgyűjteményéhez tartozott. Az új könyvtár állományának nagy része a püspök magángyűjteményéből származott, így feltehetően a német nyelvű Biblia is. A kötet ez által Szily János bibliofil könyvgyűjtésének is szép emléke, és mutatja a püspök érdeklődését Luther Márton német nyelvű bibliafordításai iránt.

Szily János
Egyházmegyei Gyűjtemény és
Látogatóközpont

Egyházmegyei Könyvtár

H-9700 Szombathely, Szily János u. 1.

Tel: 94/509-763

E-mail: konyvtar@martinus.hu

Ezúton is szeretnénk köszönetet mondani a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiumának, hogy pályázatunkat támogatásban részesítette, s ezzel hozzájárult a nemzeti kulturális és tudományos értékek megőrzéséhez.

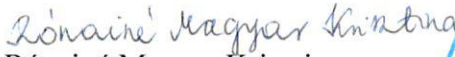
Szakmai beszámolónkhoz mellékeljük a restaurátor szakmai beszámolóját is.

Szombathely, 2022. szeptember 28.

Tisztelettel:

Fekete Szabolcs Benedek
segédpüspök

Dr. Perger Gyula
igazgató

Rónainé Magyar Krisztina
gyűjteményvezető

